

מטרת החינוך וההנחיה - ומחלקת להיכרות ההיגיונית

ביד

גליונות לעיון בפרשת השבוע
ערוכים בידי נחמה ליוביץ
בשנה החשע עשרה

19

ויחי (תש"ד)

מ"ט ח' - י"ב - יהודה

א. יזורה אתה יודוך אחיך

רש"י: לפי שהוכיח את הראשונים בקנטוריים, לתחיל יהודו ססוג לאחוריו וקראו יעקב בדברי רצוי: "לא אתה! כמותם!"

ר' שלמה דובנא (הבאור): מלת "אתה" או "אתם" או "אני" וכדומה הבאה קודם הפעל או השם המחובר עם הכנוי ההוא עצמו או אחריו, איננו כמו שחשבוהו המדקדקים לזר ושפת יזר, רק יורה על היפך הענין הקודם לו ובאורו כמו "אבל", או על הפך הענין שאחריו זה, כמו (במדבר י"ד) "ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה" וכן, (שמות י"ט) "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" הכוונ מלת "ואתם" ואחריו תהיו לנוכח... 4

- 1) מה הקטי בפסוקנו?
- 2) האט בא הכלל הדקדוקי שבדברי הבאור לסייע לרש"י - אם לא?
- 3) בנה דומה הפ' במדבר י"ד ל"ב לפסוקנו?

ב. ט' גור אריה יהודה.

רש"י: על דוד נחנבא. בתחילה "גור" (שמואל ב' ה') "בהיות שאול מלך עלינו אתה היית המוציא והמביא את ישראל, ולבסוף "אריה" כשהמליכוהו עליהם, וזהו שחרגם אונקלוס: "סלטון יהא בשרויא (ובסופא יחרבא מלכא), "שרויא" - בתחילתו.

רשב"ם: גור אריה כמו (סופטים י"ד) "והנה כפיר אריות", הנער קרוי 'גור' (יחזקאל י"ט) "בתוך כפירים רבוחה גוריה"; ולפי שהוא קל וגיבור יותר מאריה זקן, ממסיל את יהודה לגור אריות.

מה ההבדל בדרך הפרשנית בין רש"י לרשב"ם?

ג. מטרף בני עלית

רש"י: ד"ה מטרף: ממה שחטדתוך ב"טרוף טורף יוסף, חיה רעה אכלתהו" - וזהו יהודה שנמשל לאריה.

ד"ה בני עלית: סלקת את עצמך ואמרת (בראשית ל"ז) "מה בצע כי נהרוג את אחינו", וכן בהריגת תמר שהודתה (בר' ל"ח) "צדקה ממני".

ראב"ע: ד"ה מטרף בני עליו: דמית לי בני לגור אריה כאשר עלית עם הטרף... וזהו פשוטו. ואם נפרטנו על דבר יוסף, היה ראוי שיהיה תחת "עלית" - העלית, כי עלית פעל עזמד, והנה הפסוק אחריו לעד.

רשב"ם: " " " " : אתה יהודה בני, לאחר שעלית מלטרוף טרף באומות וחכרע ותשכב בעירך, לא יבוא אויב להחרידך ולהקימך ממקומך וזהו עיקר פשוטו. "בני" כפילו של "יהודה". והמפרט במכירת יוסף לא ידע בפשוטו של פסוק ולא בחילוק טעמים כלל.

- 1) הטבר את המקומות המסומנים בקו.
- 2) ר' שלמה דובנא אומר על פירוט הו"ט"ם: ואעפ"כ נקי הוא רש"י מהלונת הרשב"ם. הטבר במה טעה הרשב"ם בהבנת רש"י!
- 3) גם טענת הראב"ע על רש"י אינה טענה, הטבר במה לא צדק?
- 4) מהו הטענה העניינית - לא הלשונית - שאפשר לטעון נגד פירוטו של רש"י?

ד. י' לא יסור שבט מיהודה... עד כי יבוא סילה ולו יקהח עמים.
 (1) רס"ד לא יסור שבט מיהודה מדוד ואילך. אלו ראשי גלויות בבל, שרודים את העם בשבט, סממונים היו על פי המלכות.
 " ומחוקק מבין רגליו מלמידים - אלו נטאיי א"י.
 (בעקבות הוריות י"א: אלו בני בניו של הלל שמלמדים חורה לישראל)

מה רצה לחקן בדבריו?

(2) רס"י ד"ה עד כי יבוא סילה. מלך המשיח, שהמלוכה שלו; וכן חרגמו אונקלוס, ומדרש אגדה סילו - שי לו, שנאמר (תהלים ע"ו י"ב) "יובילו סי למורה".

רשב"ם ד"ה לא יסור שבט מיהודה: המלכות הניתן לו להסתחוות לו כל אחיו לא הפסוק ממנו כל אותה הגדולה ולא מחוקק ושררה מזרעו עד כי יבוא יהודה סילה, כלומר: עד כי יבוא מלך יהודה - חבבעם בן שלמה שבא לחדש המלוכה בסילה, שזהו קרוב לשכס. אבל אז יסורו עשרת הסבטים ממנו וימליכו את ירבעם ולא נטאר לרחבעם בן שלמה רק יהודה ובנימין.

" ולו יקהח עמים: קבוצת האומות שהיו כפופים תחת שלמה אביו... נחבקצו סם להמליך רחבעם כדכתיב (דבה"י ב' י') "וילך רחבעם סכמה כי טכח בא כל ישראל להמליך אותו", ושכס אצל סילה, כדכתיב ביהושע (כ"ד) "ויאסוף יהושע את כל שבטי ישראל שכמה" וכל הפרשה, ולבסוף מפרש כל אלה הדברים לפני ה' בסילה. וגם בסופטים (כ"א) "הנה חג ה' בסילה... למסילה העולה מבית אל שכמה"...

וקרקע חלקה היה בטכס סביב האלה אשר עם טכס הראויה להתקבץ סם בני אדם ולכבוד משכן אשר בסילה הסמוך סם. ופסט זה חשובה למינין. סאין כתוב כי אפ' סילה - סם העיר, סאין לעז במקרא (לפי פרוש רוזין: אין מלה זרה salu לטינית salus = ישע) ולא "סלו" כתוב כאן כדברי העברים, ולא סליח * כדברי הנוצרים. ויעקב עיקר הגדולה של יהודה שמדוד עד רחבעם פרט; אבל חוסר הגדולה לא רצה לפרש, אלא מכללו של מקרא אתה מדקדק שמסילה ואילך נתמעטה.

* כונתו לתרגום של הירוניםמוס: quid m'ettendus est
 "עד יבוא השלוח."

ראב"ע (בפירושו הארוך לבראשית שאינו בחומשים שלנו והוצא לאור ע"י פרידלנדר 1878).

"ה לא יסור: הטעם התוקף והממטלה לא תסור ממנו עד אשר יעלה מעלה, עד בוא דבר סילה. כמו שאמר המסורר (תהלים ע"ח) "וימאס באוהל יוסף" זהו סילה... "ויבחר את שבט יהודה, את הר ציון אשר אהב", ולמעלה כתוב בזה המזמור "ויטוס משכן סילה" עד שאמר בסוף המזמור "ויבחר בדוד עבדו ויקחהו ממכלאות צאן... לרעות ביעקב עמו". וזהו הפירוש הנכון, כי אז נתקיים "ולו יקהח עמים", כי לא בא יעקב אבינו לבאר המאורע הרע העתיד, רק להגיד הטוב שיבוא להם ולבניו, לחזק הדבר בכל כוחו.

ואם אמרנו: "עד כי יבוא סילה" - כי אז תאבה הממטלה והמלכות תיפסק מזרעו, אם כן אין זה דרך המברך. ועוד: כי לעולם לא יאמר "עד" בפסוק למעט כי אם להוסיף, כדרך שאמר ליעקב אבינו (בר' כ"ח) "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך... כי לא אעזבך עד אשר את עשיתי את אשר דברתי לך". ואם הסס יעזבנו אחר סיעדה את כל זה, מה הועילה לו כל הטובה שעטה עמו? רק זהו הטעם: כמו שמדברים בנ"ל אדם איש לרעהו: "הנה אנכי מפרנסך ומנע לך ומלביטך ומוציאך כל צרכיך עד סאגדלך, עד שתהיה סר או שלטון או מלך" וזה יהיה מרוב אדבתו, ואין דרך שיאמר לו, כי אז יעזבו.

וזו תלונה הטוענים הנכונה והנכונה. ועוד: כי יוסיף לברך בדבריו "אוסרי לגפן עירה" וכל הפסוק והבא אח לו: "חכלילי עינים" - ואם כדבר המפסיקים הברכה, לא היה ראוי א"כ שישוב לברך. עתה כאשר פרטנו, הדבר הולך וגדל עד כי גדל מאד, וזהו דרך מברך.

- (1) מה פירוש "סילה" לפי המפרטים הנ"ל ולא יזה מאורע הסטורי יתכוננו הראב"ע והרשב"ם?
- (2) X מי הם "העברים" האומרים "סלו", שלהם מתנגד הרשב"ם?
- (3) X גם הראב"ע וגם הרשב"ם (כרוב פרטנינו בכל הדורות) מתוכחים עם תפיסת הנוצרים של פסוקנו. מה טענות הרשב"ם ומה טענות הראב"ע?
- (4) מה בין רס"י, ראב"ע ורשב"ם בפירוש הבטוי "עד כ"י"?
- (5) במה עוזר מזמור ע"ה לתפיסתו של ראב"ע?
- (6) לשם מה מאריך הרשב"ם בהסברים גיאוגרפיים למקומו של סילה?
- (7) מה היא חולשת פרושו של הרשב"ם (ובמיוחד אה"פ פרושים כאחרים)?